

УДК 33.332.055.2

Скупейко В.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівського університету бізнесу та права*

АНАЛІЗ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ANALYZING THE SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESMENT OF THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL FIRMS

АНОТАЦІЯ

У статті подано систему стратегічних показників сфери забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Сформовано методику оцінювання рівня конкурентоспроможності. Визначено етапи, за якими здійснюється моделювання рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, та функціональні критерії. Здійснено аналіз чинників зовнішнього середовища та внутрішні детермінанти забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Окреслено недоліки наявних науково-методичних підходів до оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Сформовано систему функціональних компонент і критеріїв забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, моделювання рівня конкурентоспроможності, функціональні критерії, інтегральний коефіцієнт конкурентоспроможності, інтенсивність конкурентоспроможності, лінійна комбінація, компоненти оцінювання.

АННОТАЦИЯ

В статье подана система стратегических показателей сферы обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Сформирована методика оценивания уровня конкурентоспособности. Определены этапы, по которым осуществляется моделирование уровня конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий, и функциональные критерии. Осуществлен анализ факторов внешней среды и внутренние детерминанты обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Очерчены недостатки существующих научно-методических подходов к оценке уровня конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Сформирована система функциональных компонент и критериев обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, моделирование уровня конкурентоспособности, функциональные критерии, интегральный коэффициент конкурентоспособности, интенсивность конкурентоспособности, линейная комбинация, компоненты оценивания.

ANNOTATION

The article deals with the system of strategic indicators in the sphere of agricultural firms' competitiveness. The author has elaborated the competitiveness assessment methodology. The paper has identified the functional criterias and stages of modelling the competitiveness level of agricultural firms. The author performed the analysis of external factors and internal determinants of the competitiveness of agricultural firms. Main disadvantages of the existing scientific and methodological approaches to the assessment of agricultural companies are outlined. The research displays the system of functional elements and criterias of competitiveness for agricultural enterprises.

Keywords: agricultural firms, modelling of competitiveness level, functional criteria, integral competitiveness coefficient, competitiveness intensity, linear combination, assessment components.

Постановка проблеми. Критично важливим під час оцінювання конкурентоспроможності підприємства є постановка цільової мети (критерію оптимальності), досягнення якої на практиці, як правило, передбачає реалізацію заходів економічного, виробничо-технічного і соціального характеру. У цьому контексті найбільшими перевагами для проектування мети досягнення конкурентоспроможності підприємства наділена норма капіталізованого фінансового накопичення, що розрахована за напрямками інвестування капіталу в активи підприємства. Формуючи задану величину фінансового накопичення, підприємство створює можливість інноваційного інвестування своїх активів і зміцнює свої конкурентні позиції [1, с. 105–107]. Не применшуючи стратегічної важливості критерію оптимальності, що формалізується у нормі капіталізованого фінансового накопичення для процесів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, доцільно відзначити, що такий підхід суттєво обмежує врахування ринкового аспекту гарантування його конкурентних переваг, що дещо звужує об'єктивність застосування такого спрощеного підходу. Крім того, зведення постановки мети функціонування сільськогосподарського підприємства в контексті забезпечення його динамічної конкурентоспроможності до форми конкретного показника є помилковим на стадії проектування. У цьому разі доречним є використання системи показників у розрізі стратегічних сфер забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства або ж дотримання інтегрального підходу під час оцінювання конкурентоспроможності, що включає складний багатоаспектний характер виробничо-господарської діяльності в сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити наявність численних дискусій серед вітчизняних і зарубіжних учених [1–14] щодо підходів до формування методики оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що, з одного боку, ускладнює завдання під час вибору пріоритетного методичного апарату дослідження, а з іншого – формує широке поле для становлення авторського підходу в цьому сегменті наукової проблематики.

Проте спостерігається недостатній рівень уваги до аналізу науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Мета статті полягає у формуванні методики оцінювання рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, яка повинна мати системний характер і враховувати всі стратегічні складники виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, що мають істотний вплив на забезпечення його конкурентоспроможності, а також бути адаптованою до специфіки прийнятих форм інформаційно-статистичної звітності, простою та доступною у використанні на рівні сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ю. Данько вважає, що економіко-математичну модель конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства можна виразити функцією, яка характеризується такою залежністю:

$$I_K = f(K_1 + K_2 + \dots + K_N), \quad (1)$$

де I_K – узагальнений показник конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства; f – функція від сукупності детермінант, які представлені системами забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства; K_N – значення конкретного показника, через який виражена система забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Вчений зазначає, що моделювання рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства має передбачати проходження в такі три етапи:

1) формування інформаційної бази в розрізі систем забезпечення конкурентоспроможності підприємства;

2) опрацювання змінних моделей та встановлення істотних взаємозв'язків між ними;

3) побудова багатofакторної економіко-математичної регресійної моделі забезпечення динамічної конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства [2, с. 77].

Видається дискусійним підхід Ю. Данька до виділення множинної кількості систем забезпечення конкурентоспроможності підприємства з огляду на наявність цілісного характеру його функціонування на ринку. Більш доцільною є ідентифікація окремих підсистем, що агрегуються в єдину комплексну систему забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Поряд із цим третій етап, що передбачає побудову багатofакторної регресійної моделі забезпечення динамічної конкурентоспроможності підприємства, є лише одним із складників дослідження та обов'язково потребує підсилення на основі використання більш потужнішого методичного інструментарію наукового пізнання (методи лінійного програмування, інтервального прогнозування, системного проектування, стратегічного управління тощо).

Під час оцінювання конкурентоспроможності підприємства науковці А. Сідун і Ю. Пономарьова пропонують орієнтуватися на такі функціональні критерії, як виробнича діяльність, фінансовий складник, кадрове забезпечення, комерційна та організаційно-управлінська діяльність [3]. Не применшуючи стратегічної важливості для забезпечення конкурентоспроможності підприємства виділених науковцями функціональних критеріїв, у галузі ведення сільського господарства доцільним є доповнення цього переліку як мінімум техніко-технологічним складником, логістичним забезпеченням та екологічним блоком. Окрім того, критично важливим є орієнтація на дослідження підсистемних взаємозв'язків між ідентифікованими функціональними критеріями, а також установлення тісноти і кількісно-якісних характеристик впливу цих детермінант на формування кінцевого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Учені П. Березівський та А. Железняк пропонують під час оцінювання конкурентоспроможності бути орієнтованим на такі підходи: 1) ресурсний (аналіз технологій, потужностей капіталу підприємства, професійних компетенцій працівників тощо); 2) факторний (моніторинг зміни параметрів ринкового середовища, кон'юнктури на цільових аграрних ринках, уподобань і смаків споживачів); 3) рейтинговий (використання інтегральних методів оцінювання конкурентоспроможності та складання комплексних рейтингових оцінок у розрізі функціональних критеріїв її забезпечення) [4, с. 53].

Запропоновані науковцями підходи цілком об'єктивно орієнтовані на дослідження не лише внутрішніх детермінант забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, а й на оцінювання чинників зовнішнього середовища, розвиток параметрів якого є слабо керованими для системи управління підприємством.

Очевидно, що рівень конкурентоспроможності будь-якого підприємства визначається цінovими та якісними характеристиками його продукції. У зв'язку із цим цілком справедливою є позиція В. Збарського та М. Місевич стосовно того, що конкурентоспроможність продукції прямо пропорційна якості й обернено пропорційна ціні:

$$C_p = \frac{I_q}{P}, \quad (2)$$

де C_p – конкурентоспроможність продукції; I_q – якість продукції; P – ціна продукції.

Своєю чергою, якість продукції є інтегральним показником, який агрегується зі складових елементів, тому порівнювати її з базовим еталоном продукції науковці пропонують у розрізі кожного показника та зважувати отриманий результат на значення коефіцієнту частки конкретного фактору в інтегральному коефіцієнті якості:

$$I_q = \sum_{i=1}^n f \frac{q_i}{q_{bi}}, \quad (3)$$

де I_q – інтегральний індекс якості продукції; f_i – частка i -го фактору якості в інтегральному показнику якості продукції; q_i – значення i -го фактору продукції, що аналізується; q_{bi} – значення i -го фактору базового еталону продукції [5, с. 59–60].

Науковці В. Адамик і Г. Вербицька пропонують здійснювати оцінку рівня конкурентоспроможності підприємства з орієнтацією на врахування ресурсних параметрів цільового ринку, що базується на застосуванні такої формули:

$$K = \sum_{i=1}^n a_i * b_j * k_{ij} \rightarrow 1, \quad (4)$$

де K – рівень конкурентоспроможності підприємства; a_i – питома вага i -ої продукції підприємства за обсягом продаж за період, що аналізується; b_i – показник значимості ринку, на якому представлена продукція (для ринків розвинених країн пропонується приймати b за одиницю, для інших держав – значення 0,5); k_{ij} – конкурентоспроможність i -ої продукції підприємства на ринку [6, с. 77].

Використання виключно такого підходу є дещо обмеженим, оскільки він практично не враховує потенціалу внутрішніх параметрів підприємства. З огляду на це, запропонований підхід доцільним застосувати в комплексі з більш потужним методичним апаратом.

У процесі оцінювання конкурентоспроможності підприємства Г. Азоев рекомендує використовувати коефіцієнт Лернера, що характеризує рівень домінування підприємства на ринку:

$$L = \frac{C - E}{C}, \quad (5)$$

де L – коефіцієнт Лернера; C – ціна продукції; E – граничні питомі витрати на виробництво і реалізацію одиниці продукції [7].

Концентруватися на дослідженні процесів ефективності стратегічного управління капіталом підприємства під час оцінювання рівня його конкурентоспроможності пропонує І. Ансофф:

$$K_{II} = \frac{(I_F - I_K) * S_F * C_F}{(I_0 - I_K) * S_0 * C_0}, \quad (6)$$

де K_{II} – конкурентоспроможність підприємства; I_F – рівень стратегічних капітальних вкладень; I_K – критична точка обсягів капітальних вкладень, яка знаходиться на межі прибутків і збитків та показує, що обсяг капіталовкладень, який є нижчим від цієї точки, не забезпечить отримання підприємством доходу; I_0 – точка оптимального обсягу капіталовкладень, після якої збільшення капітальних вкладень зумовить до зменшення доходу; S_F , S_0 – відповідно діюча та оптимальна стратегії підприємства; C_F , C_0 – відповідно наявні та оптимальні можливості підприємства [8].

Під час використання цього підходу проблемним постає питання забезпечення об'єктивного кількісного оцінювання вихідних даних для розрахунку запропонованого показника кон-

курентоспроможності підприємства (K_c), адже вони наділені радше якісними, а не кількісними характеристиками. З огляду на це, запропонований методичний підхід носить більш теоретико-методологічний, ніж прикладний характер.

Проблемним аспектом під час формування методики оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є гарантування її універсального характеру в процесі практичного застосування. Це зумовлено тим, що специфіка аграрного виробництва диференціює сільськогосподарські підприємства за галузевою спеціалізацією, яка є відмінною залежно від стратегічної спрямованості виробничих потужностей конкретного підприємства.

Враховуючи галузеву специфіку господарювання сільськогосподарських підприємств, І. Яців пропонує здійснювати оцінку рівня конкурентоспроможності останніх на основі розрахунку її інтегрального показника:

$$K_{II} = 0,4EB + 0,4\Phi C + 0,2EK, \quad (7)$$

де K_{II} – інтегральний коефіцієнт конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства; EB – критерій ефективності виробничої діяльності; ΦC – показник фінансового стану сільськогосподарського підприємства; EK – ефективність комерційної діяльності.

Коефіцієнти вагомості запропонованих групових складників в агрегації інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства визначено на основі експертних оцінок [9, с. 117]. Попри наявність суб'єктивізму під час використання методу експертних оцінок у процесі визначення коефіцієнтів вагомості складників інтегрального коефіцієнту конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств видається доцільним указати на відсутність урахування екологічного аспекту ведення сільськогосподарського виробництва, що знижує теоретико-практичну цінність досліджуваної методики.

Своєю чергою, Ю. Іванов для оцінки конкурентоспроможності підприємства пропонує використовувати показник його конкурентного статусу, що рекомендується обчислювати за формулою:

$$K_C = \sqrt{Y_{СП} * MBVC}, \quad (8)$$

де K_C – показник конкурентного статусу; $Y_{СП}$ – рівень розвитку стратегічного потенціалу підприємства; $MBVC$ – модифікована оцінка впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства [10].

Зважаючи на динамічний характер розвитку зовнішнього середовища підприємства, ускладнюється проблема оцінки математичної формалізації впливу його чинників на процесі забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства в умовах чітко вираженої сезонності виробництва.

З позицій галузевого підходу насичення цільового аграрного ринку, що трансформу-

ється в узагальнений показник інтенсивності конкуренції, пропонує досліджувати параметри забезпечення конкурентоспроможності підприємства P . Фатхутдінов:

$$U_K = \sqrt[3]{U_p * U_q * U_m}, \quad (9)$$

де U_K – узагальнений показник інтенсивності конкуренції; U_p – показник інтенсивності конкуренції, що враховує рентабельність ринків; U_q – показник інтенсивності конкуренції, що враховує частки конкурентів на цільовому сегменті ринку; U_m – показник інтенсивності конкуренції, який ураховує темпи зростання обсягів реалізації [11, с. 40].

Слід відзначити, що використання галузевого підходу до оцінювання конкурентоспроможності є більш доцільним під час розроблення заходів щодо забезпечення рівноправної конкурентної боротьби на ринку, вдосконалення функціонування останнього, демонополізації окремих його сегментів, тоді як проектування стратегічних параметрів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств потребує врахування їх внутрішніх бізнес-процесів [12].

С. Смирнов вважає, що під час оцінювання конкурентоспроможності підприємства доцільним є адаптивне використання методу головних компонент, що передбачає виділення із цілісної сукупності детермінант конкурентоспроможності ключового, який є найбільш істотним. За таких умов інтегральний показник конкурентоспроможності підприємства матиме вигляд лінійної комбінації, приведених до порівняного виду вхідних показників:

$$F_j = \sum_{(i)} a_{ij} * X_j + \phi_i, \quad (10)$$

де F_j – найбільш істотний детермінант під час формування конкурентоспроможності підприємства; X_j – вхідний показник; a_{ij} – навантаження i -го фактора на j -ий показник; ϕ_i – випадкова величина.

Дотримуючись цього підходу, за інтегральний показник конкурентоспроможності підприємства доцільно приймати один або два детермінанти, що здійснюють найбільший внесок у формування сукупної дисперсії. Водночас змістовна інтерпретація виділених детермінант визначається значеннями факторних навантажень a_{ij} , що вимірюють кореляцію F_j із вхідними показниками X_j [13]. Незважаючи на необхідність застосування потужного математичного інструментарію в процесі використання методу головних компонент, існує загроза порушення комплексного характеру методики оцінювання конкурентоспроможності підприємства через нівелювання окремих детермінант.

Результати опрацювання найбільш поширених науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства забезпечило ідентифікацію їх ключових системних недоліків, що ускладнюють проведення об'єктивного аналізу параметрів формування конкурентних переваг підприємства та проектування страте-

гічних напрямів підвищення рівня його динамічної конкурентоспроможності на ринку.

Зокрема, доцільно виділити такі недоліки наявних науково-методичних підходів: 1) недостатня орієнтація на врахування особливостей формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що зумовлені виробничо-галузевою специфікою функціонування аграрної сфери; 2) надмірний теоретико-методологічний аспект пропонованих методик, що знижує їх практичну цінність і можливість прикладного застосування для оцінювання множинної сукупності сільськогосподарських підприємств, що диференціюються за типом, організаційно-правовими формами та галузевою специфікою господарювання; 3) наявність суттєвих розбіжностей між рекомендованими показниками оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства та інформаційним наповненням наявних форм офіційної статистичної звітності; 4) відсутність оптимального співвідношення врахування внутрішніх і зовнішніх чинників забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, що формує структурні дисбаланси під час оцінювання складників його конкурентних переваг; 5) опрацьовані науково-методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств формують протиріччя і розбіжності під час визначення істотних детермінант, що мають вплив на забезпечення цієї конкурентоспроможності.

У зв'язку із цим найбільш доцільним видається визначення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства на основі адаптації наявних підходів до агрегування інтегрального показника [14, с. 80], що передбачає врахування максимально можливої кількості складників, які впливають на формування сукупних конкурентних переваг підприємства:

$$P_{КСП} = \sum_{i=1}^m q_i * P_{КСП_i}, \quad (11)$$

де $P_{КСП}$ – інтегральний індекс конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства; $P_{КСП_i}$ – рівень i -тої функціональної компоненти конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства; q_i – коефіцієнт значущості i -тої функціональної компоненти конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства; m – кількість функціональних компонент конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Дотримання такого науково-методологічного підходу забезпечить: по-перше, врахування максимально можливої кількості набору детермінант, що мають вплив на формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; по-друге, проведення оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства не лише за інтегральним індексом, а й у розрізі структурно-функціо-

нального аспекту; по-третє, можливість широкого практичного використання запропонованої методики.

Очевидно, що після обґрунтування математичного апарату для проведення оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств об'єктивно постає доцільність його якісного змістовного наповнення функціональними критеріями, що найбільш адекватно відображають процеси, які пов'язані з формуванням конкурентних переваг на ринку. Система функціональних компонент і критеріїв забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, з одного боку, має відображати структурні аспекти їх виробничо-господарської діяльності, а з іншого – передбачати обов'язкову можливість кількісного виміру параметрів цієї конкурентоспроможності в динаміці (табл. 1).

Висновки. Отже, використання розробленого науково-методичного підходу під час проведення системного періодичного оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства сформує передумови для організації безперервного моніторингу та наповнення достовірної інформаційної бази щодо формування конкурентних переваг підприємства в умовах динамічної зміни параметрів ринкового середовища. Перевагою запропонованої методики є те, що вона враховує як внутрішні, так і зовнішні детермінанти формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, орієнтація на управління якими сформує засади щодо вдосконалення інституційно-економічного механізму її забезпечення.

Опрацювання теоретико-прикладних аспектів формування методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства дало змогу визначити її структурні блоки, серед яких, зокрема такі: 1) алгоритм проведення дослідження, що включає чітко визначені регламенти; 2) набір методів, способів і прийомів опрацювання вхідного інформаційної бази; 3) методика оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; 4) проектний апарат розроблення та досягнення стратегічних пріоритетів; 5) блок оперативного коригування та адаптації методології відповідно до зміни параметрів тактико-оперативних цілей дослідження. Така ієрархічна структура методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств забезпечить формування його комплексного, достовірного та надійного характеру.

Пріоритетним у процесі дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є використання методологічного інструментарію на засадах оптимального поєднання переваг системно-орієнтованого, індексного та структурно-функціонального науково-методичних підходів. Своєю чергою, оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств доцільно здійснювати на засадах розрахунку їх інтегрального індексу, що агрегується з таких п'яти компонент, як фінансово-економічна, ринково-інтерфейсна, виробничо-технологічна, матеріально-технічна та соціально-економічна та потребує подальших досліджень.

Таблиця 1

Система функціональних компонент оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

Функціональна компонента	Критерії оцінювання
Фінансово-економічна (характеризує конкурентні переваги підприємства з позицій ефективності управління та використання його фінансово-економічних активів в умовах загострення конкурентної боротьби на ринку)	Показники ліквідності та фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства, показники рентабельності та прибутковості, показники ефективності використання оборотних фондів, показники інвестиційної діяльності
Ринково-інтерфейсна (відображає позиції підприємства на цільових продовольчих ринках, характеризує конкурентні властивості продукції, визначає іміджеві характеристики підприємства та його здатність організувати ефективну взаємодію з контрагентами)	Показники якісних і споживчих властивостей продукції підприємства, іміджеві характеристики підприємства, показники позиціонування підприємства на ринку, показники ділової активності сільськогосподарського підприємства.
Виробничо-технологічна (визначає ефективність організації виробничо-технологічних процесів сільськогосподарського підприємства, їх відповідність діючим нормам і стандартам, рівень їх надійності та спроможності задовольнити споживчі потреби потенційних покупців)	Показники ефективності виробництва та використання сільськогосподарських угідь, показники ефективності використання основних фондів, критерії відповідності внутрішніх бізнес-процесів діючим нормам і стандартам, індикатори безпечності продовольства
Матеріально-технічна (характеризує рівень матеріального забезпечення та технічної оснащеності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, рівень її інноваційної спрямованості та відповідність сучасним технологіям)	Показники матеріально-технічного забезпечення виробничо-господарського процесу сільськогосподарських підприємств, рівень інноваційної складової функціонування підприємства, характеристика логістичних аспектів виробничо-господарської діяльності
Соціально-економічна (відображає характер соціальної спрямованості та екологічної відповідальності сільськогосподарських підприємств за результатами господарювання та вирощання природних ресурсів сільських територій, характеризує енергоощадність виробництва)	Показники мотивації праці та стану її охорони в сільськогосподарських підприємствах, кількісні параметри взаємодії виробничо-господарського процесу з екосистемами сільських територій, показники екологічної безпечності виробництва сільськогосподарської продукції

Джерело: авторська розробка

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пантелєєв В.Д. Оцінка конкурентоспроможності підприємства (методологія простого рішення). Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2008. Вип. 2. С. 10–16.
2. Данько Ю.І. Теоретико-методологічне обґрунтування підходів до моделювання рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств. Інноваційна економіка. 2016. № 5–6(63). С. 76–80.
3. Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 436 с.
4. Березівський П.С., Железня А.М. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств: теорія, методика, практика: монографія. Львів, 2008. 198 с.
5. Збарський В.К., Місевич М.А. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 310 с.
6. Адамик В., Вербицька Г. Оцінка конкурентоспроможності підприємств. Вісник ТНЕУ. 2008. № 1. С. 69–78.
7. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. 208 с.
8. Ансофф И. Стратегическое управление; пер. с англ.; науч. ред. и предисл. Л. Евенко. М.: Экономика, 1989. 520 с.
9. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів: Український бестселер, 2013. 427 с.
10. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночной экономики: монография. Х.: РИО ХГЭУ, 1997. 246 с.
11. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учеб. пособ. М.: Эксмо, 2004. 544 с.
12. Лихолат С.М. Монополізм та конкуренція як форми прояву інфраструктури ринку. Вісник ЛКА. Серія «Економіка»: за підсумками Міжн. наук.-практ. конференції «Структурна перебудова та інвестиційно-інноваційний розвиток торгівлі». 2005. Вип. 19. С. 203–207.
13. Смирнов С. Оценка социально-экономической ситуации в регионах для принятия хозяйственных и управленческих решений. Общество и экономика. 1998. № 4–5. С. 27–34.
14. Камишнікова Е.В. Методика оцінки рівня економічної безпеки металургійного підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 11(101). С. 77–82.